

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย

Roles of Monks in Community Development in the Upper Northern Region of Thailand

พระวีรวัฒน์ พรหมเมือง
Phra Weerawat Phrommueang

สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
Political Science, Ramkhamhaeng University
Author E-Mail: weerawat152526@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน 2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน 3) นำเสนอรูปแบบการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน และ 4) ศึกษาผลลัพธ์เชิงปรากฏการณ์นำรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ที่พัฒนาขึ้นไปปฏิบัติในชุมชน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 24 รูป ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) การปกครอง 2) การศึกษา 3) การศึกษาสงเคราะห์ 4) การเผยแผ่ 5) การสาธารณูปการ และ 6) การสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งบทบาทการปกครองช่วยสร้างความเป็นระเบียบและความยุติธรรม การศึกษาและการสงเคราะห์ช่วยเพิ่มศักยภาพและโอกาสทางสังคม ขณะที่บทบาทด้านการสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตโดยตรง

2. ปัญหาและอุปสรรค 6 ด้าน ได้แก่ 1) ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐและความไม่ชัดเจนในบทบาทของพระสงฆ์ 2) ขาดทรัพยากร งบประมาณ 3) ขาดข้อมูลของชุมชนที่ชัดเจน 4) คำสอนไม่สอดคล้องกับสังคมยุคดิจิทัล 5) ขาดโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นและการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 6) ขาดบุคลากรผู้เชี่ยวชาญ

3. รูปแบบการพัฒนาบทบาท ประกอบด้วย 5 รูปแบบ ได้แก่ 1) การพัฒนาจิตวิญญาณ 2) การเป็นผู้นำทางสังคม 3) การสนับสนุนการศึกษา 4) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และ 5) การส่งเสริมช่วยเหลือสนับสนุนผู้ด้อยโอกาสผ่านกิจกรรมช่วยเหลือและบริการสุขภาพ

4. ผลลัพธ์เชิงปรากฏการณ์ 4 มิติสำคัญ ได้แก่ 1) ด้านสังคมและวัฒนธรรม พระสงฆ์ช่วยเสริมสร้างจริยธรรมและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น 2) ด้านสิ่งแวดล้อมและโครงสร้างพื้นฐาน 3) ด้านการช่วยเหลือในภาวะวิกฤต และ 4) ด้านจิตวิญญาณ พระสงฆ์เป็นผู้นำจิตวิญญาณ สอนหลักธรรม

คำสำคัญ: 1. บทบาทของพระสงฆ์; 2. การพัฒนาชุมชน; 3. ภาคเหนือตอนบนของไทย

ABSTRACT

This research article aims to: 1) study the role of monks in community development, 2) study the problems and obstacles faced by monks in community development, 3) propose a model for developing the role of monks in community development, and 4) study the

phenomenological outcomes of implementing the developed model of the role of monks in the community. This is a qualitative research study using 24 key informants, employing semi-structured interviews and content analysis.

The research found that:

1. The study of the role of monks in community development encompasses six aspects: 1) governance, 2) education, 3) educational assistance, 4) dissemination of teachings, 5) public services, and 6) social welfare. The governance role contributes to order and justice, while education and assistance enhance social potential and opportunities. 1. While the role of public services and social welfare directly improves the quality of life.

2. Six problems and obstacles include: 1) Lack of government support and ambiguity in the role of monks; 2) Lack of resources and budget; 3) Lack of clear community data; 4) Teachings not being relevant to the digital age; 5) Lack of necessary infrastructure and community participation; and 6) Lack of expert personnel.

3. Five models for role development include: 1) Spiritual development; 2) Social leadership; 3) Educational support; 4) Building collaborative networks; and 5) Promoting and supporting disadvantaged individuals through assistance activities and health services.

4. Four key phenomenological outcomes include: 1) Social and cultural aspects: Monks contribute to ethics and preserve local culture; 2) Environmental and infrastructure aspects; 3) Crisis relief; and 4) Spiritual aspects: Monks serve as spiritual leaders and teach Buddhist principles.

Keywords: 1. Roles of Monks; 2. Community Development; 3. The Upper Northern Region of Thailand

บทนำ

ยุคก่อนพุทธศักราช ครั้งที่พระสัทธัตถะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ได้ทรงพิจารณาว่าธรรมะที่ตรัสรู้เป็นของละเอียดสุขุมคัมภีรภาพ ผู้อื่นรู้ตามเห็นตามได้ยาก ไม่คิดที่จะทรงแสดงแก่ผู้อื่นแต่อาศัยพระมหากรุณาธิคุณ จึงได้ตกลงพระทัยที่จะสั่งสอนธรรมะแก่เวไนยสัตว์ กล่าวตามนัยบุคลาธิษฐานว่า ท้าวสหัมบดีพรหมอาราธนาให้พระองค์ทรงแสดงธรรม จึงมีธรรมเนียมอาราธนาธรรมขึ้นต้นว่า พุรهما จ โลกาธิปตี สหम्บดี กตอุยลลี อนจิรวร อยาจถ ฯลฯ โดยทรงเปรียบเทียบเวไนยสัตว์กับดอกบัวสี่เหล่า ดอกที่ขึ้นพ้นน้ำแล้วเมื่อได้รับแสงอาทิตย์ก็พร้อมที่จะบาน ดอกที่อยู่ปริ่มน้ำจะบานในวันพรุ่ง ดอกที่อยู่ใต้น้ำจะบานในโอกาสต่อไป ดอกที่อยู่ในโคลนตมย่อมตกเป็นเหยื่อของปลาและเต่า มนุษย์ก็เหมือนกัน บางพวกมีสติปัญญาดี ย่อมรู้ธรรม ทรงแสดงได้ทันที บางพวกต้องอบรมสั่งสอนเล็กน้อย บางพวกต้องอบรมพราสสอน บางพวกไม่สามารถสอนให้รู้ตามได้ เหมือนดอกบัวอยู่ในโคลนตม ย่อมที่จะตกเป็นเหยื่อของปลาและเต่า เมื่อทรงดำริได้อย่างนี้ ตกลงพระทัยที่จะประกาศสั่งธรรม ทรงคิดถึงอาหารดาบสและอุทกดาบส เจ้าลัทธิที่พระองค์เคยศึกษาว่าเป็นผู้มีกิเลสน้อย มีสติปัญญา สามารถรู้ตามได้หากได้ฟังธรรม แต่ท่านทั้งสองมรณะไปก่อนแล้ว ก็ทรงคิดถึงปัจจุวัคคีย์ ซึ่งเคยอุปัฏฐากพระองค์เมื่อทรงบำเพ็ญ ทุกกิริยา และพากันหลีกไปเมื่อทรงเปลี่ยนมาบำเพ็ญเพียรทางจิต (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2539)

บทบาทของพระสงฆ์ในยุคปัจจุบัน พุทธทาสภิกขุ กล่าวว่า บทบาทที่พระสงฆ์ทำได้สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ 1) เผยแผ่ด้วยให้ปริยัติ (การศึกษา) เพื่อให้เกิดองค์ความรู้พัฒนาสู่ความคิดที่สามารถพิจารณาได้เอง 2) เผยแผ่ด้วยการทำให้ดู (ปฏิบัติ) เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือและสร้างความสนใจต่อผู้พบเห็นและ 3) เผยแผ่ด้วยการมีความสุขให้ประจักษ์ (ปฏิเวธ) จนเกิดความไว้วางใจในแนวทาง ส่งผลต่อการริเริ่มประพฤติปฏิบัติตามส่วน

พระสงฆ์ที่ออกไปแสดงบทบาทต่อชุมชนนั้น เนื่องด้วยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้เพิ่มบทบาท ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และด้านสาธารณสงเคราะห์ (พระสุภาพ สุภาโว (บัวบรรจง), 2561)

พระสงฆ์จึงเป็นสัญลักษณ์ของพุทธศาสนา และเป็นที่เคารพของพุทธศาสนิกชนตลอดมาซึ่งเป็นกลุ่มของสังคมที่มีข้อปฏิบัติที่เคร่งครัดกว่าคนในสังคมอื่น ๆ หรือ อาจเรียกได้ว่า เป็นผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการของชุมชน เนื่องจากพระสงฆ์ได้รับการยกขึ้นเป็นองค์กรชั้นพิเศษในกลุ่มชุมชนทั่วไป และอาจมองได้ว่าเป็นเทวบุคคลในชุมชน แม้กลุ่มชุมชนศาสนาอื่นยังให้ความนับถือ เนื่องจากเห็นข้อวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ที่ได้ให้กับสังคมต่าง ๆ พระสงฆ์ได้มีการสืบทอดการปฏิบัติต่อ ๆ กันมา แม้จะเป็นเวลานานถึง 2561 ปีแล้วก็ตาม แต่ก็ยังคงปฏิบัติสม่ำเสมอในกิจต่าง ๆ ที่ควรปฏิบัติ และยังได้ช่วยจรรโลงสังคมให้มีความสงบ รู้จักสร้างคุณงามความดี ละความชั่ว รู้จักความพอดีพองาม รู้จักแนวทางในการดำเนินชีวิต และที่สำคัญที่สุดคือ ให้สังคมรู้จักคำว่าให้อภัยแก่กันและกันสืบมาถึงปัจจุบัน สังคมไทยและสังคมโลกต่างก็มีแนวทางพุทธศาสนาโดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำและปฏิบัตินำสังคมตลอดเรื่อยมา (พระครูสาครธรรมประสิทธิ์, 2564)

วัดและพระสงฆ์มีบทบาทที่สำคัญแก่ประชาชนและสังคมมายาวนาน ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ให้การศึกษา การอาชีพ การรักษาโรค การพิจารณาตัดสินคดีความต่าง ๆ การให้คำแนะนำสั่งสอน สร้างความเข้มแข็ง ทางด้านจิตใจ และยังเป็นสถานที่พักผ่อนและปฏิบัติธรรม รวมทั้งการทำกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องรวมอยู่ในวัด ต่อมาบทบาทดังกล่าวได้ลดน้อยลง ตามสภาพความเจริญและการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง มีการแบ่งความรับผิดชอบกิจกรรมบางอย่างที่วัดเคยมีบทบาทออกไป เช่น การศึกษา การรักษาพยาบาล ประกอบกับวิถีชีวิตของประชาชนที่ได้รับเอาอารยธรรมของชาวตะวันตกมากขึ้น กระทั่งความจำเป็นในการประกอบอาชีพ ได้ทำให้บุคคลที่เคยเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ภายในวัดลดลงไปด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างวัด พระสงฆ์และประชาชนก็ห่างกัน ขาดการส่งเสริมการให้ความร่วมมือในกิจกรรมการทำความดีและกิจการในพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร ส่งผลให้โอกาสของประชาชนที่จะได้ศึกษาเรียนรู้หลักธรรมทางศาสนาก็น้อยลง มีผลทำให้คุณธรรม จริยธรรมในสังคมเสื่อมลง ประกอบกับมีวัดบางแห่งได้มุ่งเน้นการพัฒนาในด้านวัตถุ มากกว่าการพัฒนาในด้านจิตใจ จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้พระสงฆ์สามเณรขาดการสนใจในการศึกษาและการปฏิบัติ เพื่อเผยแผ่แก่ประชาชน มีการส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อให้องค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ วัด พระสงฆ์ และพุทธศาสนิกชน ได้มีการฟื้นฟู พัฒนา และกำหนดแนวทางดำเนินกิจการพระศาสนาให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพสมบูรณ์ เป็นศูนย์รวมจิตใจ โดยให้พระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และช่วยชี้แนวทางที่ถูกต้อง (ปลื้ม โชติชัญญางกูร, 2553)

บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย งานที่พระสงฆ์สามารถทำได้โดยตรงคือ การสงเคราะห์ทางจิตใจ ส่วนการสงเคราะห์ทางวัตถุจะทำได้โดยทางอ้อมผ่านการแนะนำ ชักจูงผู้อื่นให้กระทำ หรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่นมาแบ่งปันให้เกิดประโยชน์กว้างขวาง สำหรับพระสงฆ์ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการระดับต่าง ๆ นั้นถือว่ามีความสำคัญต่อองค์กรพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก เพราะนอกจากจะต้องปฏิบัติหน้าที่ตามงานปกติแล้ว ยังต้องรับภาระในฐานะพระสังฆาธิการที่ได้รับมอบหมายจากคณะสงฆ์อีกด้วย จึงต้องรับผิดชอบและปฏิบัติหน้าที่ในกิจการศาสนาอื่น ๆ เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในพันธกิจ 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการเผยแผ่ 3) ด้านการศึกษา 4) ด้านสาธารณูปการ 5) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ (ปลื้ม โชติชัญญางกูร, 2553)

สำหรับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย พระสงฆ์มีความผูกพันกับชุมชนเป็นอย่างมาก และมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมกิจกรรมหลายด้านที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยอาศัยหลักการทางพระพุทธศาสนาเป็นตัวเชื่อมระหว่างหน่วยงานของรัฐ ประชาชนในชุมชน และวัดได้อย่างลงตัว เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน มีความสอดคล้องกับแนวคิดและกระบวนการพัฒนาชุมชนในแง่ของ “กระบวนการสนับสนุนเพื่อให้เกิดการพัฒนา” ที่มุ่งเน้นการพัฒนา “คน” หรือ “กลุ่มคน” โดยยึด

คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนาชุมชน และสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เข้มแข็งทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และภูมิปัญญา สามารถพึ่งพาตนเองได้และมีอิสรภาพในการกำหนดวิถีชีวิต การดำรงอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและสันติ ที่เน้นความยั่งยืนของสังคม และสิ่งแวดล้อม

แม้ว่าในเชิงหลักการ พระสงฆ์จะมีหน้าที่ชัดเจนตามพันธกิจของคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน แต่ในบริบทของสังคมยุคปัจจุบันที่กระแสโลกาภิวัตน์ เทคโนโลยี และทุนนิยมได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบล้านนา ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อความสัมพันธ์ระหว่างวัด พระสงฆ์ และประชาชน ทำให้เกิดช่องว่างทางสังคมและการถดถอยของมิติทางจิตวิญญาณ

ปัจจุบันยังขาดข้อมูลเชิงประจักษ์และการศึกษาอย่างเป็นระบบว่า ภายใต้กระแสความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว พระสงฆ์ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนทั้ง 8 จังหวัด ได้ปรับตัวและแสดงบทบาทในการพัฒนาชุมชนตามพันธกิจ 6 ด้านในสภาพความเป็นจริงอย่างไร มีอุปสรรคหรือข้อจำกัดใดบ้างที่ทำให้บทบาทเหล่านี้ลดน้อยลง หรือมีปัจจัยความสำเร็จใดที่ควรได้รับการถอดบทเรียน ด้วยเหตุนี้ การวิจัยเรื่องนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อค้นหาความจริงในพื้นที่ นำไปสู่การทำความเข้าใจสถานการณ์ปัจจุบัน และสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยสนใจศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย 8 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน แม่ฮ่องสอน น่าน แพร่ และพะเยา ใน 6 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการเผยแผ่ 3) ด้านการศึกษา 4) ด้านสาธารณูปการ 5) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ และ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งเป็นบทบาทที่พระสงฆ์มีกับชุมชน ช่วยสร้างคุณค่าในการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคม และช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับ พระศาสนาต่อไป

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย
- 2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย
- 3) เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย
- 4) เพื่อศึกษาผลลัพธ์เชิงปรากฏการณ์จากการนำรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ที่พัฒนาขึ้นไปปฏิบัติในชุมชน ซึ่งสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงในมิติ สังคม วัฒนธรรม และการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย” ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นทำการสัมภาษณ์การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญและทำการสังเกตการณ์ในการดำเนินกิจกรรมบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อทำการรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์ และสรุปผลการวิจัย

โดยเริ่มจากการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบในการกำหนดประเด็นการศึกษา

จากนั้นดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ควบคู่กับการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมด้านบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในบริบทต่าง ๆ ของภาคเหนือตอนบน เพื่อนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปผลการวิจัยอย่างเป็นระบบ

1. **ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants)** ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ พระสงฆ์ซึ่งดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะอำเภอ จำนวน 24 รูป จาก 8 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน แม่ฮ่องสอน น่าน แพร่ และพะเยา โดยผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จังหวัดละ 3 รูป เป็นพระสงฆ์ซึ่งดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด 1 รูป และพระสงฆ์ซึ่งดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ 2 รูป ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกจากผู้ที่มีบทบาท หน้าที่ และประสบการณ์ตรงในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนในระดับพื้นที่

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

2.1 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างจำนวน 3 ชุด ได้แก่ ชุดที่ 1 เรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย ตามมาตรา 15 ทรี แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 (สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2561) 6 ด้าน 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศึกษา 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านการเผยแผ่ 5) ด้านการสาธารณูปการ และ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ชุดที่ 2 เรื่องปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย และ ชุดที่ 3 เรื่องรูปแบบการพัฒนามาตรฐานของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่มีข้อคำถามปลายเปิดโดยใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 24 รูป

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยจากการสังเกตของผู้วิจัย โดยผู้วิจัยได้ทำการสังเกตสถานการณ์การดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทยและบทบาทของพระสงฆ์ในการทำกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกตมาวิเคราะห์และสรุปผลการสังเกต

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ดังนี้

3.1 การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) โดยเป็นการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลและศึกษาปรากฏการณ์ในงานวิชาการเพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย ซึ่งการศึกษาเอกสารนี้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ

1) การศึกษาเอกสารปฐมภูมิ (Primary data) เป็นการศึกษาข้อมูลที่ยังไม่ได้ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์เป็นข้อมูลดิบ ข้อมูลส่วนนี้ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลบทบาทของพระสงฆ์ 6 ด้าน คือ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศึกษา 3) ด้านการศึกษา สงเคราะห์ 4) ด้านการเผยแผ่ 5) ด้านการสาธารณูปการ และ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์

2) การศึกษาเอกสารทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นการสำรวจและศึกษาค้นคว้าจากเอกสารด้านตำราวิชาการ งานเขียนสื่อสิ่งพิมพ์ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ วารสารและจุลสาร ทั้งที่เป็นของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน บทความในหนังสือพิมพ์ทั้งรายวันรายสัปดาห์ ข้อมูลจากเว็บไซต์ (Web site) ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัย

3.2 การสัมภาษณ์ส่วนบุคคลแบบเจาะลึก (In-depth interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) รวมทั้งสิ้นจำนวน 24 รูป ซึ่งประกอบด้วย 8 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน แม่ฮ่องสอน น่าน แพร่ และพะเยา จังหวัดละ 3 รูป เป็นพระสงฆ์ซึ่งดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด 1 รูป พระสงฆ์ซึ่งดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอ 2 รูป โดยมีเครื่องมือในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างจำนวน 3 ชุด ได้แก่ ชุดที่ 1 บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ตามมาตรา 15 ทรี แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 6 ด้าน ชุดที่ 2 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน และชุดที่ 3 รูปแบบการพัฒนามาตรฐานของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

4.1 การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งเป็นการนำเอาข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าวิจัย มาจัดทำให้เป็นระบบและหาความหมาย แยกแยะองค์ประกอบ รวมทั้งการ

เชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูลเพื่อที่จะนำไปสู่การตีความ (Hermeneutic) โดยการนำเอาหลักการ
 ภาษาวีธี (Dialectic) นำมาวิเคราะห์ข้อมูล

4.2 การศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนใน
 ภาคเหนือตอนบนของไทย ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) ตาม
 วัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งเป็นการนำเอาข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารปฐมภูมิ (Primary data) และ
 การศึกษาเอกสารทุติยภูมิ (Secondary data) มาจัดทำให้เป็นระบบและหาความหมาย แยกแยะองค์ประกอบ
 รวมทั้งการเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูลเพื่อที่จะนำไปสู่การตีความ (Hermeneutic) โดยการนำเอา
 หลักการภาษาวีธี (Dialectic) นำมาวิเคราะห์ข้อมูล

4.3 รูปแบบการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย ใช้
 วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนาในเนื้อหาสาระ (Thematic Analysis) ที่มีความสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีที่
 เกี่ยวข้อง และการวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็น จัดประเภท/กลุ่มข้อมูล เพื่อให้ได้ชุดข้อมูล ที่สามารถเสนอเป็น
 ข้อเท็จจริง และใช้ประกอบการวิเคราะห์อภิปราย ซึ่งมีการให้เหตุผลเชิงตรรกะ นำเสนอผลการศึกษาแบบ
 พรรณนา เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4.4 ผลลัพธ์เชิงปรากฏการณ์จากการนำรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ที่พัฒนาขึ้นไปปฏิบัติในชุมชน ซึ่ง
 สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงในมิติ สังคม วัฒนธรรม และการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ใช้
 วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อเก็บข้อมูลจากประสบการณ์และมุมมองของพระสงฆ์และ
 สมาชิกในชุมชน จากนั้นจะทำการจัดหมวดหมู่ข้อมูลเพื่อหาความสัมพันธ์และรูปแบบที่เกิดขึ้นในมิติทางสังคม
 วัฒนธรรม และการพัฒนาชุมชน การใช้การวิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) จะช่วยให้เห็นการ
 เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน และสะท้อนถึงผลกระทบของบทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาเหล่านี้อย่างชัดเจน

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย” พบว่า

1. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ใน
 การพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศึกษา
 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านการเผยแผ่ 5) ด้านการสาธารณูปการ และ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์
 ซึ่งบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย ทั้ง 6 ด้าน มีความสำคัญอย่างมากต่อ
 การเสริมสร้างและพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชน พระสงฆ์ไม่เพียงแต่เป็นผู้นำทางจิตใจ แต่ยังทำหน้าที่เป็น
 แกนกลางในการสร้างระเบียบสังคม การศึกษา และการช่วยเหลือผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ นอกจากนี้การเผย
 แผ่พระธรรมยังเป็นการกระจายความรู้และสร้างความเข้าใจในคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมที่สามารถนำไปสู่
 การพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน รวมถึงด้านการปกครอง พระสงฆ์มีบทบาทในการสร้างความเป็นระเบียบและความ
 ยุติธรรมในชุมชน ด้านการศึกษาและการสงเคราะห์ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้
 แข็งแรง ในขณะที่การสาธารณูปโภคและการสาธารณสงเคราะห์ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยตรง ทั้งนี้ บทบาท
 เหล่านี้รวมกันช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ส่งผลให้ชุมชนสามารถรับมือกับความท้าทายต่าง ๆ ได้อย่างมี
 ประสิทธิภาพและยั่งยืน

2. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือ
 ตอนบนของไทย พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของพระสงฆ์ มี 6 ด้านสำคัญ ได้แก่ 1) ด้านการ
 ปกครอง พบว่า ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐในบางกรณี รวมถึงความไม่ชัดเจนในบทบาทและอำนาจของ
 พระสงฆ์ในการบริหารจัดการชุมชน 2) ด้านการศึกษา พบว่า ขาดแคลนทรัพยากรและงบประมาณในการจัด
 การศึกษา และการเข้าถึงการศึกษาไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกล 3) ด้านการสงเคราะห์ พบว่า ขาดข้อมูล

และการประเมินความต้องการที่แท้จริงของชุมชนทำให้มีความล่าช้าในการให้ความช่วยเหลือ เนื่องจากขั้นตอนการจัดการที่ซับซ้อน 4) ด้านการเผยแพร่ พบว่า การสื่อสารคำสอนที่ไม่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในยุคดิจิทัล ขาดการพัฒนาเนื้อหาที่ตรงกับความต้องการของสังคมปัจจุบัน 5) ด้านสาธารณูปการ พบว่า การขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภคที่จำเป็นทำให้ไม่ร่วมมือจากชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรม และ 6) ด้านสาธารณสุข เศรษฐกิจ พบว่า ขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในการจัดการและประสานงาน และอุปสรรคด้านความเชื่อและวัฒนธรรมที่อาจทำให้การช่วยเหลือไม่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้นปัญหาและอุปสรรคเหล่านี้ทำให้บทบาทของพระสงฆ์ไม่สามารถดำเนินการตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ และจำเป็นต้องมีการพัฒนานโยบายที่ชัดเจนจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสนับสนุนด้านการฝึกอบรมและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานในอนาคต

3. นำเสนอรูปแบบการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย พบว่ามี 5 รูปแบบ 1) รูปแบบการพัฒนาจิตวิญญาณ คือ เน้นการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมและการสอนศีลธรรม เพื่อสร้างจิตสำนึกและคุณธรรมในชุมชน ผ่านกิจกรรมทางศาสนา เช่น พิธีกรรมและการทำบุญตักบาตร ที่ช่วยเสริมสร้างความเป็นหนึ่งเดียว การให้คำปรึกษาและแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาจิตใจ การจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรม และการร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนา ส่งผลให้เกิดสังคมที่มีความสุขและสงบสุขอย่างยั่งยืน 2) รูปแบบการเป็นผู้นำทางสังคม คือ เน้นการเข้าร่วมและสนับสนุนโครงการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งและการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ส่งเสริมความสามัคคี และจัดกิจกรรมที่กระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชน สร้างแรงบันดาลใจให้สมาชิกในชุมชนมีความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งช่วยนำพาชุมชนไปในทิศทางที่ดี 3) รูปแบบการสนับสนุนการศึกษา คือ มุ่งจัดตั้งและสนับสนุนโรงเรียน รวมถึงการอบรมเยาวชนเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ โดยพระสงฆ์เป็นผู้นำในการสร้างโครงการการศึกษา เช่น ค่าความรู้และทุนการศึกษา ช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาสและส่งเสริมจิตสำนึกในการเรียนรู้และปฏิบัติธรรมในชุมชน 4) รูปแบบการสร้างเครือข่าย คือ มุ่งเน้นการทำงานร่วมกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อพัฒนาโครงการที่มีประโยชน์และจัดตั้งกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน พระสงฆ์ทำหน้าที่เชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาระหว่างกัน ซึ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งและความร่วมมือในสังคม และ 5) รูปแบบการส่งเสริมการช่วยเหลือ คือ เน้นการจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนผู้ด้อยโอกาสในชุมชน เช่น การแจกสิ่งของและช่วยด้านสุขภาพ รวมถึงการให้ทุนการศึกษาและบริการทางการแพทย์ พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาในการแก้ไขปัญหาชีวิตของประชาชน

4. ผลลัพธ์เชิงปรากฏการณ์จากการนำรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ที่พัฒนาขึ้นไปปฏิบัติในชุมชน ซึ่งสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงในมิติ สังคม วัฒนธรรม และการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ผู้วิจัยพบว่าผลลัพธ์เชิงปรากฏการณ์จากการนำรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ที่พัฒนาขึ้นไปปฏิบัติในชุมชน รวมถึงการเปลี่ยนแปลงในมิติต่าง ๆ มี 4 ส่วน ดังนี้

4.1. การเปลี่ยนแปลงเชิงสังคมและวัฒนธรรม พบว่าพระสงฆ์ในภาคเหนือตอนบนมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านการปลูกฝังจริยธรรมและการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยการสอนและส่งเสริมกิจกรรมที่เน้นคุณธรรม เช่น การอบรมศีลธรรมในโรงเรียน การสวดมนต์ และการฟื้นฟูประเพณีท้องถิ่น เช่น งานบุญประจำปีและการบวชป่า อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยียังทำให้การรักษาวัฒนธรรมบางส่วนท้าทาย โดยเฉพาะในหมู่คนรุ่นใหม่ที่ห่างเหินจากกิจกรรมทางศาสนา

4.2 การพัฒนาสิ่งแวดล้อมและโครงสร้างพื้นฐานโดยพระสงฆ์ พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและโครงสร้างพื้นฐานในชุมชน เช่น การรณรงค์อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การปลูกต้นไม้ การจัดการขยะและน้ำอย่างยั่งยืน รวมถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เช่น โรงเรียนและสถานที่ทาง

สาธารณะโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการประสานงานและให้ความช่วยเหลือจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยมีแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่นและตอบโจทยความต้องการของชุมชน

4.3 การสนับสนุนประชาชนในภาวะวิกฤต พบว่าในภาวะวิกฤต เช่น น้ำท่วมหรือภัยธรรมชาติ พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือชุมชน โดยการเปิดวัดเป็นศูนย์บรรเทาทุกข์และช่วยจัดหาอุปกรณ์จำเป็นให้กับผู้ประสบภัย การระดมทรัพยากรและการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งจากภาครัฐและองค์กรการกุศลเพื่อให้ความช่วยเหลือถึงมือประชาชนได้อย่างรวดเร็ว การให้กำลังใจทางจิตใต้ด้วยการจัดกิจกรรมทางศาสนาและการสวดมนต์ช่วยเสริมสร้างความหวังและความเข้มแข็งให้กับผู้ประสบภัย

4.4 ความเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในชุมชนพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณมีบทบาทในการสอนหลักธรรมและเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ชีวิตอย่างมีคุณธรรมและจริยธรรม การสร้างความสามัคคีในชุมชนโดยการนำหลักธรรมมาใช้ในการแก้ไขปัญหาและส่งเสริมการร่วมมือกันเป็นสิ่งสำคัญ นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยใช้เทคโนโลยีและวิธีการใหม่ ๆ ในการเผยแผ่ธรรมะ และการช่วยเหลือชุมชนในด้านต่าง ๆ เช่น ปัญหาทางการเงิน ปัญหาครอบครัว หรือการฟื้นฟูจิตใจในช่วงวิกฤต ดังนั้นงานวิจัยนี้ได้แสดงให้เห็นว่า พระสงฆ์มีบทบาทที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนทั้งในด้านการเสริมสร้างจริยธรรมและการอนุรักษ์วัฒนธรรม การพัฒนาสิ่งแวดล้อมและโครงสร้างพื้นฐาน การสนับสนุนประชาชนในภาวะวิกฤต และการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในชุมชน ความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ ชุมชน และภาคส่วนต่าง ๆ เช่น ภาครัฐและองค์กรต่าง ๆ จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้กับชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย

อภิปรายผลการวิจัย

1. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศึกษา 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านการเผยแผ่ 5) ด้านการสาธารณูปการ และ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์

1.1 ด้านการปกครอง พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการช่วยเสริมสร้างความมั่นคงในชุมชน โดยทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้กับผู้นำชุมชน ช่วยในการจัดการและตัดสินใจในเรื่องสำคัญ เช่น การจัดกิจกรรมชุมชนและการแก้ไขปัญหาสังคม พระสงฆ์เป็นบุคคลที่ได้รับความเคารพและมีอิทธิพลในชุมชน ทำให้การมีส่วนร่วมของพวกเขาส่งเสริมความเข้มแข็งให้ชุมชนดำเนินไปอย่างมีระเบียบและสงบเรียบร้อย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของปัญญา วิจารณ์ (2560) บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ที่เน้นย้ำถึงความสำคัญของพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้นำทางจิตใจและผู้นำทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น ซึ่งชี้ให้เห็นว่าพระสงฆ์ไม่เพียงแต่เป็นผู้รักษาศีลธรรมและจริยธรรมในสังคม แต่ยังมีบทบาทในการเสริมสร้างระบบการปกครองที่ดี โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท การมีผู้นำทางศาสนาช่วยลดความขัดแย้งและส่งเสริมการทำงานร่วมกันในชุมชน พระสงฆ์มักเป็นตัวกลางในการเจรจาและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถเผชิญหน้ากับความท้าทายต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ด้านการศึกษา พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการศึกษาในชุมชน โดยการจัดการเรียนการสอนในวัดและการสนับสนุนการศึกษาของเด็ก ๆ ผ่านการให้ทุนการศึกษาและการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ การมีบทเรียนทางพระพุทธศาสนาและวิชาสามัญช่วยเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาของเด็ก กที่ขาดแคลน สอดคล้องกับแนวคิดของพงษ์ศักดิ์ อินทร์อ่อน (2563) เรื่อง “การศึกษาและพระสงฆ์ในสังคมไทย” ได้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการศึกษาว่า พระสงฆ์ไม่เพียงแต่มีหน้าที่ในการสอนพระธรรม แต่ยังมีส่วนสำคัญในการพัฒนาการศึกษาทางด้านวิชาการและทักษะชีวิตให้กับเยาวชน พระสงฆ์มักจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการศึกษา รวมทั้งการสนับสนุนการให้ทุนการศึกษาแก่เด็กที่มีความจำเป็น ซึ่งเป็นการช่วยเปิดโอกาสให้กับเด็กที่ด้อยโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ นอกจากนี้ ผู้วิจัย ยังได้เห็น

ถึงความสำคัญของการศึกษาในวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ โดยเฉพาะในชุมชนที่ห่างไกล ซึ่งพระสงฆ์มีบทบาทเป็นผู้ส่งเสริมและสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ดี ส่งผลให้เด็กสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในด้านการศึกษาเช่นนี้จึงถือเป็นการสร้างพื้นฐานที่แข็งแกร่งสำหรับการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนในระยะยาว

1.3 ด้านการสงเคราะห์ พระสงฆ์มีบทบาทในการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในชุมชน โดยการจัดกิจกรรมช่วยเหลือ เช่น การแจกข้าวสารอาหารแห้งและทุนการศึกษาแก่เด็กที่ขาดแคลน กิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยสร้างความเข้มแข็งในชุมชน แต่ยังช่วยลดความเหลื่อมล้ำและสร้างโอกาสให้กับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ สอดคล้องกับแนวคิดของศิริพร ธรรมาวุฒิ (2561) “พระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย” ที่เสนอว่าพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางในการช่วยเหลือและสนับสนุนผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากในชุมชน พระสงฆ์มักจัดกิจกรรมสงเคราะห์ที่มุ่งหวังในการบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน เช่น การแจกอาหารและการจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุและผู้ที่มีความพิการ นอกจากนี้ผู้วิจัยเห็นว่า แนวคิดของศิริพร ธรรมาวุฒิ ยังเน้นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในกระบวนการสงเคราะห์ ซึ่งทำให้เกิดความรู้สึกเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ในการลดปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยพระสงฆ์ไม่ได้เพียงแต่ให้ความช่วยเหลือในรูปแบบวัตถุ แต่ยังสร้างความหวังและกำลังใจให้กับผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ

1.4 ด้านการเผยแผ่ พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและคุณธรรมในชุมชน โดยการจัดกิจกรรมทางศาสนา เช่น การทำบุญประจำปี และการอบรมสอนธรรมะ การเผยแผ่นี้ช่วยส่งเสริมความเข้าใจในหลักธรรมและจริยธรรม ซึ่งมีผลต่อการสร้างสังคมที่มีคุณธรรม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบนี้ จึงไม่เพียงแต่เป็นการส่งเสริมความรู้ทางศาสนา แต่ยังเป็นการสร้างสังคมที่มีคุณธรรมและความสงบสุขอย่างยั่งยืน และบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นตัวกลางในการเผยแพร่ความรู้และคุณค่าทางศาสนาในสังคมไทย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของธนพร วรเชื้อ (2564) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าพระสงฆ์มีบทบาทที่สำคัญในการสื่อสารหลักธรรมแก่ชุมชน โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การใช้สื่อออนไลน์ในการเผยแพร่พระธรรมและการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับความต้องการของคนในยุคสมัยใหม่ พระสงฆ์ไม่เพียงแต่ทำหน้าที่เป็นผู้สอน แต่ยังเป็นທີ່ปรึกษาและผู้นำในการสร้างสังคมที่มีคุณธรรมและจริยธรรม ผู้วิจัยเห็นว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน ในงานของ ธนพร วรเชื้อ ยังเน้นถึงความสำคัญของการเข้าถึงข้อมูลและความรู้ทางศาสนาในรูปแบบที่เข้าใจง่ายและเข้ากับชีวิตประจำวันของประชาชน การเผยแผ่ในยุคปัจจุบันจึงต้องปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งช่วยให้ชุมชนสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.5 ด้านการสาธารณูปโภค การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาสาธารณูปโภค เช่น การก่อสร้างถนน การจัดตั้งแหล่งน้ำสะอาด และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน พระสงฆ์มักใช้สถานี่วัดเป็นศูนย์กลางในการดำเนินการเหล่านี้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพ่วง สุวรรณรัฐ (2553) ได้กล่าวว่า พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยพระสงฆ์แนะนำประชาชนได้ตามหลักแห่งพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ไม่เพียงแต่สอนหลักธรรมให้กับประชาชน แต่ยังช่วยแนะนำแนวทางการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับหลักธรรม เช่น ความมีสติ ความมีเมตตา และการทำความดี การแนะนำของพระสงฆ์จึงเน้นไปที่การสร้างเสริมความเข้มแข็งในชุมชนผ่านการส่งเสริมการร่วมมือและการทำงานร่วมกันในหมู่สมาชิกชุมชน ตัวอย่างเช่น การจัดกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น การบำเพ็ญประโยชน์ การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส และการสร้างเครือข่ายการสนับสนุนในชุมชน ซึ่งล้วนแต่เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการช่วยเหลือกันและกัน นอกจากนี้ผู้วิจัยเห็นว่าพระสงฆ์ยังสามารถชี้ให้เห็นถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนในชุมชน โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรอย่างมีสติ และการส่งเสริมการรักษาสิ่งแวดล้อมที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนาที่มุ่งหวังให้เกิดความสงบสุขและความสมดุลในชีวิตและสังคมโดยรวม การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและส่งผลดีต่อการสร้างสังคมที่ดีและมีคุณภาพในระยะยาว

1.6 ด้านการสาธารณสงเคราะห์ พระสงฆ์ยังมีบทบาทในการตอบสนองต่อภัยพิบัติและเหตุการณ์ฉุกเฉินในชุมชน โดยการจัดตั้งศูนย์พักพิงและการจัดเก็บบริจาคเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัย การมีบทบาทในสถานการณ์เหล่านี้ช่วยสร้างความเข้มแข็งและความสามัคคีในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อัญชลี พิทักษ์วงศ์ (2562) สาธารณสงเคราะห์และการมีส่วนร่วมของศาสนจักรในสังคมไทย ที่กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการตอบสนองต่อสถานการณ์ฉุกเฉิน เช่น ภัยธรรมชาติ การจัดตั้งศูนย์พักพิงในวัดและการระดมทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยเป็นตัวอย่างที่เด่นชัด พระสงฆ์ไม่เพียงแต่มีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือ แต่ยังเป็นผู้นำในการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้การช่วยเหลือเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยเห็นอีกว่าการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการให้กำลังใจและสนับสนุนทางจิตใจแก่ผู้ประสบภัย ซึ่งสร้างความรู้สึกอบอุ่นและความมั่นใจให้กับชุมชนในช่วงเวลาที่ลำบาก การที่พระสงฆ์เข้ามามีบทบาทในกระบวนการช่วยเหลือนี้ ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถฟื้นฟูตัวเองได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นการทำงานร่วมกันของพระสงฆ์ในด้านสาธารณสงเคราะห์จึงถือเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นในชุมชน และแสดงถึงบทบาทที่สำคัญของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตใจที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความสามัคคีและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน

2. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย จากการศึกษาพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนมี 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการปกครอง มีการขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐในบางกรณี และความไม่ชัดเจนในบทบาทและอำนาจของพระสงฆ์ในการบริหารจัดการชุมชน 2) ด้านการศึกษา ขาดแคลนทรัพยากรและงบประมาณในการจัดการศึกษา การเข้าถึงการศึกษาไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกล 3) ด้านการสงเคราะห์ ขาดข้อมูลและการประเมินความต้องการที่แท้จริงของชุมชน มีความล่าช้าในการให้ความช่วยเหลือ เนื่องจากขั้นตอนการจัดการที่ซับซ้อน 4) ด้านการเผยแผ่ การสื่อสารคำสอนที่ไม่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในยุคดิจิทัล และขาดการพัฒนาเนื้อหาที่ตรงกับความต้องการของสังคมปัจจุบัน 5) ด้านการสาธารณูปการ ขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภคที่จำเป็น และความไม่ร่วมมือจากชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรม และ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในการจัดการและประสานงาน รวมถึงอุปสรรคด้านความเชื่อและวัฒนธรรมที่อาจทำให้การช่วยเหลือไม่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งปัญหาและอุปสรรคเหล่านี้ทำให้บทบาทของพระสงฆ์ไม่สามารถดำเนินการตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อังคณา พรหมรังษี (2564) “การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในชุมชนภาคเหนือ” ที่ได้กล่าวถึงปัญหาด้านโครงสร้างการสนับสนุนและการขาดแคลนทรัพยากรที่ทำให้พระสงฆ์ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยแนะนำให้มีการพัฒนานโยบายที่ชัดเจนจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสนับสนุนด้านการฝึกอบรมและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานในอนาคต

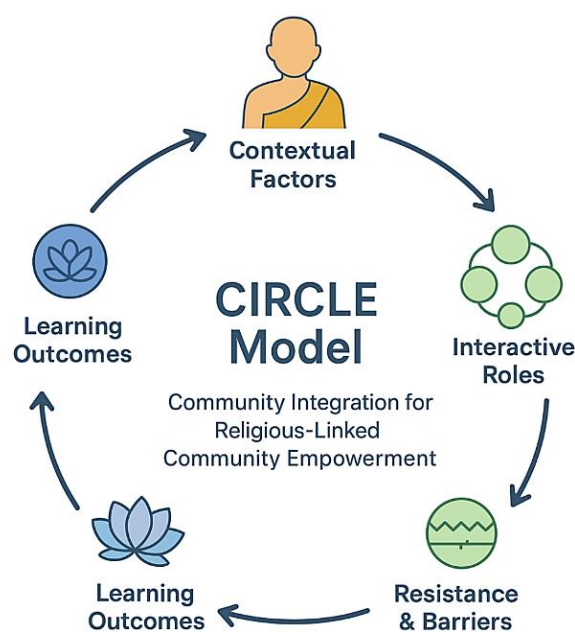
3. นำเสนอรูปแบบการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย จากการศึกษาพบว่า รูปแบบการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย มี 5 รูปแบบ 1) รูปแบบการพัฒนาจิตวิญญาณ 2) รูปแบบการเป็นผู้นำทางสังคม 3) รูปแบบการสนับสนุนการศึกษา 4) รูปแบบการสร้างเครือข่าย และ 5) รูปแบบการส่งเสริมการช่วยเหลือ ผู้วิจัยมีความเห็นว่ารูปแบบการพัฒนาทั้ง 5 รูปแบบเหล่านี้ไม่เพียงแต่สะท้อนถึงบทบาทที่สำคัญของพระสงฆ์ในสังคมไทย แต่ยังสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อการพัฒนาชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สืบพงษ์ ธรรมชาติ และ พระครูอรุณสิงหธรรม (2558) ศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์มีส่วนสำคัญต่อการสนับสนุนการพัฒนาสังคมให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น การให้การศึกษา การบริการสังคมหรือการสงเคราะห์ประชาชน การส่งเสริมอาชีพ ตลอดจนการส่งเสริมวัฒนธรรมประจำชาติ การเผยแผ่คำสอนของศาสนาให้สังคมได้ยึดถือปฏิบัติ จึงเป็นประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวม ทำให้สังคมมีระเบียบ มีความสามัคคี เป็นแนวทางที่จะช่วยพัฒนาสังคมได้เป็นอย่างดี เมื่อพระสงฆ์มีความรู้ความสามารถ

ได้เข้ามามีบทบาทในการช่วยพัฒนาสังคม ทำหน้าที่ในการพัฒนาคน พัฒนางค์กรในรูปแบบที่หลากหลาย ผู้วิจัยพบว่าการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์มีส่วนสำคัญต่อการสนับสนุนการพัฒนาสังคมอย่างมาก เป็นงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องและใกล้เคียงกันผู้วิจัยมองว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ และจะเป็นข้อค้นพบของงานวิจัยได้อย่างดี

4. ผลลัพธ์เชิงปรากฏการณ์จากการนำรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ที่พัฒนาขึ้นไปปฏิบัติในชุมชน ซึ่งสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงในมิติ สังคม วัฒนธรรม และการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย จากการศึกษาพบว่า ผลลัพธ์เชิงปรากฏการณ์จากการนำรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ที่พัฒนาขึ้นไปปฏิบัติในชุมชน รวมถึง การเปลี่ยนแปลงในมิติ สังคม วัฒนธรรม และการพัฒนาชุมชน 4 ส่วน ดังนี้ 1) การเปลี่ยนแปลงเชิงสังคม และวัฒนธรรม โดยเฉพาะความเข้มแข็งของชุมชนในด้านจริยธรรมและการอนุรักษ์วัฒนธรรม 2) การพัฒนาสิ่งแวดล้อมและโครงสร้างพื้นฐานโดยพระสงฆ์ 3) การสนับสนุนประชาชนในภาวะวิกฤต และ 4) ความเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระพรหมคุณาภรณ์ (2552) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในกระบวนการสร้างความสมานฉันท์ในชุมชน โดยเน้นให้เห็นถึงการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา เช่น อิทธิบาท 4 และสังคหวัตถุ 4 มาเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้าใจร่วมกัน ลดความขัดแย้ง และเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่ชุมชน ผลการวิจัยระบุว่าพระสงฆ์ที่มีบทบาทเชิงรุกในกระบวนการแก้ไขปัญหาของชุมชนสามารถส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกชุมชน ทำให้เกิดกลไกการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และช่วยลดความขัดแย้งที่มักเกิดจากความแตกต่างทางความคิดและผลประโยชน์ส่วนตัวในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย” ได้องค์ความรู้ใหม่คือ CIRCLE Model เน้นการอธิบาย การทำงานของพระสงฆ์ในฐานะระบบที่มีความสัมพันธ์แบบองค์รวม โดยเชื่อมโยงปัจจัยบริบท บทบาท อุปสรรค กลไกการเปลี่ยนแปลง ผลลัพธ์เชิงการเรียนรู้ และการเสริมพลังเข้าด้วยกัน เป็นวงจรพัฒนา การมองแบบนี้ช่วยให้เข้าใจว่าบทบาทของพระสงฆ์มิใช่เพียงการปฏิบัติหน้าที่ตามกิจของสงฆ์ แต่เป็นกลไกขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงของระบบชุมชนทั้งทางกายภาพและจิตวิญญาณ อันสอดคล้องกับทฤษฎีระบบที่มองสังคมเป็นองค์รวมที่เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน และสามารถนำไปใช้ต่อยอดเชิงนโยบายหรือการพัฒนาชุมชนในพื้นที่อื่นได้ ดังรูปภาพ

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

องค์ประกอบของ CIRCLE (Community Integration for Religious-Linked Community Empowerment)

C – Contextual Factors (ปัจจัยเชิงบริบท) ซึ่งให้เห็นว่าบทบาทของพระสงฆ์ไม่ได้เกิดขึ้นลอย ๆ แต่สัมพันธ์กับสภาพสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และโครงสร้างการเมืองในภาคเหนือตอนบน

I – Interactive Roles (บทบาทเชิงปฏิสัมพันธ์) พระสงฆ์มีบทบาท 6 ด้านที่มีใช้แยกส่วน แต่เชื่อมโยงกันผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชน เช่น บทบาทการศึกษาเกี่ยวกับการเผยแผ่และการสาธารณูปการ

R – Resistance & Barriers (แรงต้านและอุปสรรค) ระบบชุมชนไม่ได้รับรู้ แต่เต็มไปด้วยข้อจำกัด เช่น การขาดงบประมาณ การไม่ร่วมมือ หรืออุปสรรคด้านวัฒนธรรม ซึ่งทำให้บทบาทพระสงฆ์ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้เต็มที่

C – Change Mechanisms (กลไกการเปลี่ยนแปลง) เพื่อตอบสนองต่ออุปสรรค พระสงฆ์ต้องสร้างกลไกใหม่ เช่น การใช้สื่อดิจิทัลในการเผยแผ่ การสร้างเครือข่ายกับภาครัฐและเอกชน หรือการปรับรูปแบบการช่วยเหลือให้เข้ากับความต้องการจริง

L – Learning Outcomes (ผลลัพธ์ของการเรียนรู้ร่วมกัน) การพัฒนาชุมชนเชิงพุทธไม่ได้หยุดที่ผลลัพธ์เชิงกายภาพ แต่ยังสร้างผลลัพธ์เชิงการเรียนรู้ของชุมชน เช่น ความเข้มแข็งของเครือข่าย ความตระหนักทางจิตวิญญาณ และความร่วมมือที่ยั่งยืน

E – Empowerment (การเสริมพลัง) จุดหมายสูงสุดของระบบ คือ การเสริมพลังชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็น Cultural Leader ที่หลอมรวมทุนทางศาสนา วัฒนธรรม และสังคมเข้าด้วยกัน

สรุป

งานวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย” ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยออกเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ 1) บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย 2) ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย 3) นำเสนอรูปแบบการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของไทย และ 4) เพื่อศึกษาผลลัพธ์เชิงปรากฏการณ์จากการนำรูปแบบบทบาทของพระสงฆ์ที่พัฒนาขึ้นไปปฏิบัติในชุมชน ซึ่งสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงในมิติ สังคม วัฒนธรรม และการพัฒนาชุมชนในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

1. การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการปกครอง 2) ด้านการศึกษา 3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ 4) ด้านการเผยแผ่ 5) ด้านการสาธารณูปการ และ 6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์

2. ปัญหาและอุปสรรค 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการปกครอง ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐและความไม่ชัดเจนในบทบาทของพระสงฆ์ 2) ด้านการศึกษา ขาดทรัพยากร งบประมาณ 3) ด้านการสงเคราะห์ ขาดข้อมูลของชุมชนที่ชัดเจน 4) ด้านการเผยแผ่ คำสอนไม่สอดคล้องกับสังคมยุคดิจิทัล 5) ด้านสาธารณูปการ ขาดโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นและการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 6) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ขาดบุคลากรผู้เชี่ยวชาญ

3. รูปแบบการพัฒนาบทบาท ประกอบด้วย 5 รูปแบบ ได้แก่ 1) การพัฒนาจิตวิญญาณ 2) การเป็นผู้นำทางสังคม 3) การสนับสนุนการศึกษา 4) การสร้างเครือข่าย ร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ และ 5) การส่งเสริมการช่วยเหลือ สนับสนุนผู้ด้อยโอกาสผ่านกิจกรรมช่วยเหลือและบริการสุขภาพ

4. ผลลัพธ์เชิงปรากฏการณ์ 4 มิติสำคัญ ได้แก่ 1) ด้านสังคมและวัฒนธรรม พระสงฆ์ช่วยเสริมสร้างจริยธรรมและอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น 2) ด้านสิ่งแวดล้อมและโครงสร้างพื้นฐาน 3) ด้านการช่วยเหลือในภาวะวิกฤต และ 4) ด้านจิตวิญญาณ พระสงฆ์เป็นผู้นำจิตวิญญาณ สอนหลักธรรม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การพัฒนาระบบนิเวศดิจิทัลและเทคโนโลยีเชิงพุทธ (Buddhist Digital Ecosystem & Mental Wellness Soft Power) ภาครัฐและองค์กรทางพระพุทธศาสนาควรร่วมกันพัฒนาแพลตฟอร์มและระบบนิเวศดิจิทัลกลาง (Digital Ecosystem) ที่บูรณาการเทคโนโลยีสมัยใหม่ (เช่น ปัญญาประดิษฐ์ หรือ AI) เพื่อสนับสนุนพันธกิจด้านการเผยแผ่ การศึกษา และสาธารณสงเคราะห์ โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมให้พระสงฆ์มีทักษะในการเป็น “ผู้สร้างสรรค์สุขภาวะทางจิต” (Mental Wellness Creators) ในยุคดิจิทัล การปรับตัวนี้จะช่วยยกระดับการนำเสนอหลักธรรม เช่น “สติบำบัด (Mindfulness)” ให้กลายเป็น Soft Power ด้านสุขภาพจิต ของไทยที่สามารถเข้าถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่และขยายผลสู่เวทีระดับนานาชาติได้อย่างเป็นรูปธรรม

2. กลไกงบประมาณแบบมีส่วนร่วมและโปร่งใส (Transparent & Participatory Budgeting for Community Development) รัฐบาลและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรพิจารณาจัดตั้ง “กองทุนนวัตกรรมพุทธเพื่อการพัฒนาสังคม” โดยใช้กลไกงบประมาณแบบมีส่วนร่วม (Participatory Budgeting) ที่เปิดโอกาสให้พระสงฆ์ ชุมชน และภาคประชาสังคม เข้ามามีสถานะเป็น “ผู้ร่วมออกแบบนโยบาย” (Co-Designers) กลไกนี้จะช่วยให้การจัดสรรทรัพยากรด้านการศึกษา สังคม และวัฒนธรรม ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของพื้นที่ พร้อมทั้งนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เพื่อติดตามการประเมินผล สร้างความโปร่งใส และตรวจสอบได้ในทุกขั้นตอน

3. การขับเคลื่อนเครือข่ายสถาบันนโยบายและวิชาการพุทธเพื่อความยั่งยืน (Buddhist Policy Think Tank Network for SDGs) ควรยกระดับและบูรณาการการทำงานของสถาบันอุดมศึกษาที่มีอยู่ (เช่น มหาวิทยาลัยสงฆ์) ให้ทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในลักษณะ “เครือข่ายคลังสมอง” (Think Tank Network) แทนการพึ่งพาสถาบันใดสถาบันหนึ่ง เพื่อทำหน้าที่วิจัย ออกแบบ และประเมินนโยบายสาธารณะ โดยใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ด้านสังคมและศาสนา เครือข่ายนี้จะช่วยยกระดับพระสงฆ์จากการเป็นผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ สู่การเป็น “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง” (Change Agents) ที่มีส่วนร่วมขับเคลื่อนโครงสร้างสังคมไทยให้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนระดับสากล (SDGs)

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1. การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทและพลวัตของผู้นำทางศาสนาในบริบทความท้าทายระดับภูมิภาค (Comparative Studies on Religious Leadership in the Era of Global Challenges) ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงเปรียบเทียบความเหมือน ความต่าง และรูปแบบการปรับตัวระหว่างพระสงฆ์กับผู้นำศาสนาอื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะบทบาทในการรับมือกับความท้าทายยุคใหม่ร่วมกัน เช่น การเยียวยาสุขภาพจิตของคนในสังคมยุควิกฤต การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Eco-theology) หรือการสร้างสันติภาพในสังคมพหุวัฒนธรรม เพื่อถอดบทเรียนและสร้างเครือข่ายความร่วมมือข้ามศาสนา (Interfaith Collaboration) ในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

2. การประยุกต์ใช้และผลกระทบของเทคโนโลยีอุบัติใหม่ต่อกิจการพระพุทธศาสนา (Impacts of Emerging Technologies on Buddhist Monastic Roles) ควรขยายผลการศึกษาจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ทั่วไป ไปสู่การสำรวจผลกระทบของเทคโนโลยีอุบัติใหม่ (Emerging Technologies) เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI), การจัดการข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) หรือแพลตฟอร์มโลกเสมือนจริง ต่อรูปแบบการเผยแผ่ การบริหารจัดการวัด และการสร้างเครือข่ายของพระสงฆ์ รวมไปถึงการศึกษาประเด็นด้านจริยธรรมทางเทคโนโลยี (Tech Ethics) และบทบาทของวัดในการช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล (Digital Divide) ในระดับชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- ธนพร วรเชื้อ. (2564). *การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปลื้ม โชติขจร. (2553). *คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปัญญา วิจารณ์. (2560). *บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น*. [วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พงษ์ศักดิ์ อินทร์อ่อน. (2563). *การศึกษาและพระสงฆ์ในสังคมไทย*. [วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระครูสาครธรรมประสิทธิ์. (2564). พระสงฆ์กับบทบาทในการพัฒนาชุมชนเทศบาลตำบลท่าจีน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร. *วารสารพุทธมัตว์*, 6(1), 65-75. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/bdm/article/view/244775>
- พระพรหมคุณาภรณ์. (2552). “บทบาทของพระสงฆ์ในกระบวนการสร้างความสมานฉันท์ในชุมชน.” *วารสารพุทธศาสตร์* ปีที่ 4, ฉบับที่ 2, หน้า 45-67.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาศึกษา. (2561). *พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และที่แก้ไขเพิ่มเติม*. สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม. <https://ssc.onab.go.th/th/content/category/detail/id/7/iid/6576>
- พระสุภาพ สุภาโว (บัวบรรจง). (2561). บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตพื้นที่ตำบลยางค้อม อำเภอพิบูลย์ จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 5(3), 654-671. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/view/154152>
- พวง สุวรรณรัฐ. (2553). *ทัศนะเกี่ยวกับโครงการอบรมพระภิกษุส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น รายงานกิจการโครงการอบรมพระภิกษุเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น*. โรงพิมพ์รุ่งนการพิมพ์.
- ศิริพร ธรรมมาวุฒิ. (2561). พระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย. [วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2539). *สารานุกรมพระพุทธศาสนา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สืบพงษ์ ธรรมชาติ และพระครูอรุณสิงหธรรม. (2558). ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพระครูประภัศรธรรมวิธาน (มิ่ง ปภสสโร). *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 2(2), 95-107. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/view/152954>
- อังคณา พรหมรังษี. (2564). *การพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ในชุมชนภาคเหนือ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อัญชลี พิทักษ์วงศ์. (2562). *สาธารณสงเคราะห์และการมีส่วนร่วมของศาสนจักรในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.